Ana Ille Horvat, University of Zagreb, Croatia

Apokaliptična svakidašnjica na rubu društva

Mae, Valter Hugo. apokalipsa radnika. Prevela Tanja Tarbuk. Zagreb: Vuković & Runjić, 2015. str. 179.

Sudbine ljudi s ruba portugalskog društva – koji tešku muku svakodnevice žive iz dana u dan, boreći se protiv gladi i neimaštine, svaki na svoj osobit, a opet sličan način – životne su priče koje nam u trećem dijelu tetralogije prikazuje mladi portugalski književnik Valter Hugo Mae. Godine 2004. objavljen je prvi dio tetralogije, pod naslovom o nosso reino (naše kraljevstvo), u kojem je protagonist dječak. Već dvije godine kasnije, 2006., izlazi o remorso de baltasar serapiao (kajanje baltasara serapiaoa), priča o mladosti glavnog lika, a tetralogija završava romanom stroj za pravljenje španjolaca (máquina de fazer espanhóis), objavljenom 2010. godine, koji pripovijeda o sudbini 84 – godišnjeg Antónia Silve, koji starost provodi u domu za umirovljenike.

Četrdesetogodišnja spremačica Maria da Graça, njezina prijateljica Quitéria i ukrajinski imigrant Andrij, vode nas kroz svoje bijedne živote, ispunjene beznađem. Čitajući roman proživljavamo njihove nedaće no ponekad, baš poput njih, uspijevamo u njihovoj svakodnevici pronaći tračak radosti i ispunjenja. apokalipsa radnika, roman objavljen 2008. godine, treći je dio tetralogije Valtera Huga Maea koja obuhvaća ljudski život prolazeći kroz njegova četiri doba. Svakoga dana Maria da Graça nevoljko odlazi u kuću gospodina Ferreire, gdje riba podove, briše prašinu i obavlja ostale kućanske poslove kako bi zaradila koji novčić za preživljavanje. Uz već takvu, samu po sebi grubu stvarnost, trpi i njegove pohotne nasrtaje. Dva puta godišnje dočekuje muža pomorca kojem svakodnevno, dok je kod kuće, začinja jelo varikinom, kako bi ga se što prije riješila: „toliki se brodovi potapaju, a njegov ništa“ (13). Nesretna je i nezadovoljna životom čekanja i surove svakodnevice, toliko drugačije od njegovih plovidbi dalekim morima.: „... odlaziš sretan, znam da odlaziš sretan, a ja ovdje ostajem čekati, sjedeći u onoj glupoj kući.“ (16) Do dodatne zarade s vremena na vrijeme dolazi zahvaljujući najboljoj prijateljici Quitériji, s kojom naričući bdije nad

eISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/2.6.lc.7

pokojnicima po zabačenim portugalskim selima. Kroz Quitérijin život prolazili su mnogi muškarci, sve dok jednog dana u njega nije ušao mlad i naočit ukrajinski imigrant Andrij. Životne strahote i neizmjerna bijeda, sve je to taj mladi Ukrajinac već iskusio prije nego što se odvažio na neizvjestan put prema Portugalu, pun nade, ali i beskrajna straha „...jer je san o odlasku na rad u portugal nosio u srcu, a put će biti prepun neprijatelja.“ (33)

Valter Hugo Mae i u ovome svome djelu angažirano piše, ne za one koji zaboravljeni žive negdje na rubu društva, nego zbog njih. Predstavlja nam svijet paralelan našem, dalek i stran uobičajenoj stvarnosti, koji plutajući u književnom međuprostoru neprestano balansira između postojećeg svijeta i nepoznatog onostranog života. Ipak, taj prostor djeluje začuđujuće stvarno, jer se u njemu zrcalimo mi sami, naši životi s licem i naličjem.

Svake noći Maria da Graça sanja isti san – nakon što ju je ubio poslodavac, gospodin Ferreira, dolazi pred sv Petra i vrata Raja koja joj svetac nikako ne otvara. Kako bi se probila do njih odolijeva nasrtajima mnogih preprodavača i sitnih trgovaca koji joj uporno pokušavaju prodati barem neku sitnicu kao uspomenu na proživljeni život: „...nadala se da će joj sveti petar sve razjasniti dok je još onako jednom nogom unutra a drugom vani te da će moći kupiti mozartov requiem, reprodukciju goyinih fresaka ili francusko izdanje procvalih djevojaka.“ (1) Simboli su to koji bi je u Raju podsjećali na ovozemaljske, nepremostive razlike i stalno prisutan osjećaj podređenosti u odnosu s gospodinom Ferreirom. San već na prvim stranicama romana kao da najavljuje smrt glavne junakinje kao jedino logično rješenje i spas od teškog života. Kraj romana uistinu i donosi njezinu smrt, konačno blagostanje, nakon proživljenih apokaliptičnih trenutaka svakodnevice:

postoji jedna velika zrelost u smrti, mislila je maria da graça. mudrost koja nas prožima. osjetila je dubok mir pred tako bliskom srećom i shvatila da samo to želi. ... bilo joj je jedino važno prekinuti s tom zamornom svakodnevicom i smrt je stajala pred njom tek kao korak u određenom smjeru. nakon toga, mislila je, više neću biti ni na jednom mjestu. (178-79)

Likovi romana, lišeni mogućnosti i prilike da nešto osjećaju, da vole i budu voljeni, jer im to surovo preživljavanje ne dopušta, ponekad čak groteskno podsjećaju na životinje i njihove nagonske postupke, no ipak sanjare o putu ka konačnom miru i ispunjenju. Osjećajući ljubav i naklonost

prema bližnjima, Maria da Graça, Quitéria i Andrij time dokazuju sami sebi da su ljudska bića. Tako Maria da Graça tek nakon smrti gospodina Ferreire uviđa ili barem silno želi uvjeriti samu sebe da su osjećaji prema njemu bili snažni, Andrij u Quitériji pronalazi utjehu i spas nakon bijega iz domovine i neizvjesne sudbine svojih roditelja, a Quitéria konačno pronalazi mir uz mladog Ukrajinca: „zagrlio je tu ženu u jednom tako zahvalnom stisku te osjetio prema njoj ljubav kakvu je samo prema roditeljima osjećao. dobro, malo drukčiju ljubav, ali isto tako predanu i vječnu.“ (176)

Raznolikost stila Valtera Huga Maea jedan je od razloga njegova uspjeha i popularnosti te zasigurno ključni čimbenik u složnom zaključku kritike i publike da se radi o jednom od najdarovitijih i najzanimljivijih književnika portugalske suvremene književnosti. Možda i najupečatljivije obilježje njegovog književnog izraza, korištenje je, u većini romana, isključivo malih slova kako bi pisani tekst približio usmenom izrazu. Takve postupke opravdava nastojanjem da tekst što više približi čitatelju, dajući mu time slobodu u procjeni što je važno, a što još važnije. Njegovi romani gotovo se izjednačuju s govorom, tečni su i ne gube na spontanosti, djeluju gotovo poetično.

Svojim djelima autor čitatelju približava i pojašnjava svoju viziju portugalske današnjice. Odabirom protagonista iz redova zanemarenih i marginaliziranih pojedinaca i njihovih života, kritizira portugalsku društvenu i političku stvarnost, koja neprestano, baš poput glavnih likova lebdi u međuprostoru – između sjećanja i nostalgije za moćnom prošlošću i današnjice na rubu europske svakodnevice. Simbol takvog Portugala možda je upravo najbolje oslikan u liku malog psa lutalice kojeg su udomili Maria da Graça i gospodin Ferreira, nadjenuvši mu ime Portugal, upravo na Dan Republike, 5. listopada:

> *...zvat će se portugal. ona prihvati i odgovori, to je ime za mužjaka, iako ružno. ali poslije se smirila vidjevši da je pas vrlo pristojan, te reče, to je smeđi pravokutnik, smiješan smeđi pravokutnik, vjerojatno je pun buha i zove se portugal. imate pravo, to je dobro ime. idemo ga okupati. (23)*

Utjelovljenje je to današnjeg Portugala, sjene nekadašnjeg moćnog imperija, koji se bori s raznim ekonomskim, moralnim i inim krizama, i živi, tj. preživljava baš poput likova iz priče na rubu europskog društva.

apokalipsa radnika zapravo je ostvarenje snova ljudi s ruba zajednice, a književno ostvarenje Valtera Huga Maea upravo je poput čistilišta spomenutog u snu na početku priče, paralelnog svijeta koji cijelo vrijeme lebdi u nekom međuprostoru između surove portugalske pa i europske stvarnosti i onoga svijeta, nepojmljivog kraja, no istovremeno i novog početka. Svojim pisanjem autor tjera čitatelja da se probudi iz uljuljkanosti svojeg prosječnog, ničim ugroženog života i obrati pozornost na druge – one na rubu, čiji se život ne svodi na ništa doli na mukotrpan rad.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License